

Brojna partitivna konstrukcija u srpskom jeziku uz glagole koji kao rekciju zahtevaju bespredložki dativ na primeru broja pet

U ovom radu istraživani su mehanizmi koje koriste govornici dijalekata koji su ušli u osnovicu standardnog srpskog jezika kada treba da upotrebe konstrukciju s nepromenljivim brojem (na primeru broja pet) onda kada se ona nađe u poziciji u kojoj se kao rekcija očekuje bespredložki dativ. Istraživanje se sastojalo iz dva dela: u prvom je trebalo dopuniti započete rečenice, a u drugom na skalama procene oceniti gramatičku prihvatljivost ponuđenih konstrukcija. Na prikupljenom materijalu pokazano je da je ispitanicima najprihvatljiviji oblik konstrukcije u kojem broj ostaje nepromenjen, dok determinatori uz njega mogu biti u genitivu ili dativu (što zavisi od broja determinatora i njegove pozicije u odnosu na broj). Mnogo manje su zastupljena ona rešenja u kojima se javlja neka forma promenjenog broja ili zamena osnovnog broja zbirnim ili zbirnom imenicom (petorma, petima, petrima; petoro, petorki, petorici).

Uvod

U standardnom srpskom jeziku u promenljive brojeve spadaju zbirni brojevi, redni brojevi i osnovni brojevi od jedan do četiri (Stanojčić i Popović 2008). Promena brojeva većih od četiri vremenom se izgubila, tako što su oni počeli da vrše prilošku funkciju (Belić 2006). Iako su brojevi od dva do četiri promenljivi, u savremenom srpskom jeziku se sve više upotrebljavaju u svom osnovnom obliku (Stanojčić i Popović 2008). Iskazivanje padežnih značenja u okviru predložko-padežnih konstrukcija vrši se uglavnom tako što se uz predlog javi nepromenljivi oblik broja, npr. *razgovarao je sa dva učenika* (: *razgovarao je sa dvama učenicima*). Međutim, budući da se neka značenja dativa ne mogu iskazati pomoću predloga, tu bi promena trebalo da se zadržava: *pisao je dvama učenicima* (Stanojčić i Popović 2008). Učestalost promene brojeva dva, tri i četiri u srpskom jeziku bila je predmet istraživanja polaznika Istraživačke stanice Petnica Darka Sokovića. On je zaključio da se promena brojeva dva, tri i

*Stefan Milosavljević
(1993), Lebane, 8.
novembar 31, učenik 4.
razreda Gimnazije u
Lebanu*

*MENTORI:
Miloš Košprčić,
Filozofski fakultet
Univerziteta u Novom
Sadu*

*Ivana Pedović,
Filozofski fakultet
Univerziteta u Nišu*

četiri u srpskom jeziku uglavnom iskazuje pomoću predloga i osnovnog oblika broja u svim padežima, osim u dativu čija se značenja ne mogu iskazati pomoću predloga, pa se u tim slučajevima, mnogo češće, promena zadržava – naročito promena broja dva (Soković 2002).

Što se tiče osnovnih brojeva većih od četiri, i njihova se značenja uglavnom iskazuju pomoću predloga – čak i instrumental oruđa, koji se uvek iskazuje bez predloga, u ovom slučaju iskazaće se pomoću predloga i brojne konstrukcije u osnovnom obliku: *služi se sa pet rečnika* (: *služi se rečnicima*). Problem nastaje kada treba iskazati ona značenja dativa koja se nikako ne mogu iskazati pomoću predloga. Bilo je pokušaja da se ovaj problem prevaziđe. Tako Belić (2006) navodi sledeće primere: *svima dvanaest kolena rasejanim po svetu pozdravlje* (brojna konstrukcija u osnovnom obliku, zamenica i pridev u dativu); *ne veruje devet vezirima* (nepromenjen broj, ali imenica u dativu). Belić, međutim, napominje da se takve konstrukcije izbegavaju i zamenjuju drugima, npr. *od Jovana na sedam crkava blagodat vam i mir*, što je pokušaj da se i značenje bespredložkog dativa reši analitički: na + brojna konstrukcija u osnovnom obliku.

Pošto brojevi od dva do četiri u dativu mnogo češće zadržavaju promenu u odnosu na ostale padeže (Soković 2002), motivacija za ovaj rad bila je ispitati kako se rešava problem kada se konstrukcija sa osnovnim brojem većim od četiri nađe u poziciji u kojoj se očekuje bespredložki dativ.

Cilj rada je da se ispituju mehanizmi koje govornici koriste kada treba da upotrebe konstrukciju s nepromenljivim brojem (na primeru broja pet) u pozicijama u kojima se kao rekcija očekuje bespredložki dativ, a i da se proceni gramatička prihvatljivost (adekvatnost) konstrukcija sa brojem (pet) u zavisnosti od broja determinatorâ i pozicije u odnosu na broj. Pretpostavljeno je da će ispitanicima biti prihvatljivije konstrukcije s nepromenljivim brojem u kojima se nalazi veći broj determinatora u dativu, jer se očekuje da veća zastupljenost morfoloških markera na determinatorima utiče na to da opstanak broja u nepromenljivom obliku bude prihvatljiviji. Takođe, pretpostavljeno je i da promena determinatora u okviru brojne konstrukcije zavisi od njihovog broja i rasporeda u odnosu na broj, u tom smislu što će do njihove promene pre doći ukoliko je njihov broj veći i ukoliko se nalaze ispred broja.

Materijal i metode

Za potrebe ovog istraživanja urađen je upitnik u formi Google dokumenta. Upitnik se sastojao iz dva dela i bio je koncipiran tako da ispitanik ne može da vidi drugi deo dok ne odgovori na sva pitanja u prvom delu upitnika, kako konstrukcije koje treba proceniti u drugom delu ne bi uticale na ispitanikove odgovore u prvom, otvorenom delu upitnika. U

upitniku je bilo naglašeno da treba da ga popunjavaju samo govornici dijalekata koji su uzeti za osnovicu srpskog standardnog jezika, da bi se izbeglo moguće javljanje analitičkih konstrukcija (predlog + brojna konstrukcija u osnovnom obliku) karakterističnih za pojedina dijalekatska područja.

Prvi deo upitnika sastojao se iz 70 započetih rečenica, sa glagolom koji kao rekciju zahteva bespredložki dativ. Te rečenice je trebalo dopuniti rečima predloženim u zagradi. Od toga 40 rečenica je trebalo dopuniti rečima među kojima je i nepromenljivi broj pet (tabela 1, 1-4), dok je ostalih 30 rečenica bilo kontrolno i trebalo ih je dopuniti rečima među kojima nema nepromenljivog broja (tabela 1, 5-7).

Tabela 1. Konstrukcije za prvi deo upitnika

Konstrukcija	Primer
1. Num+NNom	Akcije ovog preduzeća pripale su (pet + kompanije).
2. ProNNom+Num+NNom	Akcije ovog preduzeća pripale su (te + pet + kompanije).
3. Num+AdjNom+NNom	Akcije ovog preduzeća pripale su (pet + strane + kompanije).
4. ProNNom+Num+AdjNom+NNom	Akcije ovog preduzeća pripale su (te + pet + strane + kompanije).
5. ProNNom+NNom	Akcije ovog preduzeća pripale su (te + kompanije).
6. AdjNom+NNom	Akcije ovog preduzeća pripale su (strane + kompanije).
7. PronNNom+AdjNom+NNom	Akcije ovog preduzeća pripale su (te + strane + kompanije).

Num – osnovni broj pet, NNom – imenica ž. r. u nominativu, ProNNom – pridevska zamenica u nominativu, AdjNom – pridev u nominativu.

U drugom delu upitnika ispitanici su, na skalama od 1 do 7, ocenjivali adekvatnost zadate rečenice (pri čemu je 1 apsolutno neadekvatno, a 7 apsolutno adekvatno). Pod adekvatnošću je i ovde podrazumevano ono što je u skladu sa jezičkim osećajem ispitanika, odnosno ono što je ispitanicima gramatički prihvatljivo. Formirano je 18 tipova rečenica – sa po 10 različitih primera, što ukupno čini 180 rečenica koje su ispitanici procenjivali na skali procene. Prvih sedamnaest tipova formirano je uključujući i broj pet (tabela 2, 1-17), dok je jedan tip formiran kao kontrolni i u njemu nema broja pet (tabela 2, 18).

Tabela 2. Konstrukcije za drugi deo upitnika

	Konstrukcija	Primer
1.	Num+NGen	Akcije ovog preduzeća pripale su pet kompanija.
2.	Num+NDat	Akcije ovog preduzeća pripale su pet kompanijama.
3.	NumDat+NGen	Akcije ovog preduzeća pripale su petorma kompanija.
4.	NumDat+NDat	Akcije ovog preduzeća pripale su petorma kompanijama.
5.	ProNDat+Num+NGen	Akcije ovog preduzeća pripale su tim pet kompanija.
6.	ProNDat+Num+NDat	Akcije ovog preduzeća pripale su tim pet kompanijama.
7.	ProNDat+NumDat+NGen	Akcije ovog preduzeća pripale su tim petorma kompanija.
8.	ProNDat+NumDat+NDat	Akcije ovog preduzeća pripale su tim petorma kompanijama.
9.	Num+AdjDat+NGen	Akcije ovog preduzeća pripale su pet stranim kompanija.
10.	Num+AdjDat+NDat	Akcije ovog preduzeća pripale su pet stranim kompanijama.
11.	NumDat+AdjDat+NGen	Akcije ovog preduzeća pripale su petorma stranim kompanija.
12.	NumDat+AdjDat+NDat	Akcije ovog preduzeća pripale su petorma stranim kompanijama.
13.	ProNGen+Num+AdjGen+NGen	Akcije ovog preduzeća pripale su tih pet stranih kompanija.
14.	ProNDat+Num+AdjGen+NGen	Akcije ovog preduzeća pripale su tim pet stranih kompanija.
15.	ProNDat+Num+AdjDat+NDat	Akcije ovog preduzeća pripale su tim pet stranim kompanijama.
16.	ProNDat+NumDat+AdjGen+NGen	Akcije ovog preduzeća pripale su tim petorma stranih kompanija.
17.	ProNDat+NumDat+AdjDat+NDat	Akcije ovog preduzeća pripale su tim petorma stranim kompanijama.
18.	ProNDat+AdjD+NDat	Akcije ovog preduzeća pripale su tim stranim kompanijama.

Num – osnovni broj pet, NumDat – „dativ” osnovnog broja pet – „petorma” (uzet je, zapravo, dativ zbirnog broja petoro, zbog zvučne analogije sa dativom broja četiri), NGen – imenica ž. r. u genitivu, NDat – imenica ž. r. u dativu, ProNGen – pridevska zamenica u genitivu, ProNDat – pridevska zamenica u dativu, AdjGen – pridev u genitivu, AdjDat – pridev u dativu.

U istraživanju je učestvovalo ukupno 56 ispitanika iz Beograda, Vojvodine, dela Šumadije i zapadne Srbije. Prilikom analize, izuzeti su svi odgovori onih ispitanika koji su prosečno ocenili kontrolne rečenice u drugom delu upitnika ocenom manjom od 6 (jer 6 na skali predstavlja „adekvatno”). U obzir nisu uzeti ni oni odgovori u kojima su ispitanici sve konstrukcije ocenili istom ocenom (npr. sve sedmice). Na taj način, za obradu su korišćeni odgovori 44 ispitanika koji su ispunili navedene kriterijume.

Prikupljeni podaci sa skale procene analizirani su u statističkom programu SPSS. Postojanje statistički značajne razlike između ocenjivanih konstrukcija računato je Fridmanovim testom za zavisne uzorke.

Rezultati i diskusija

Prilikom analize najpre je određen prosečan rang za sve predložene konstrukcije u drugom delu upitnika (tabela 3). Gramatički najprihvatljivijom je ocenjena konstrukcija ProNDat+Num+AdjGen+NGen (*akcije ovog preduzeća pripale su tim pet stranih kompanija*), a najneprihvatljivijom konstrukcija NumDat+AdjDat+NGen (*akcije ovog preduzeća pripale su petorma stranim kompanija*). Ispitanicima je najprihvatljiviji onaj oblik brojne konstrukcije u kojem broj ostaje nepromenljiv, zamenica u dativu, a pridev i imenica u genitivu. Može se pretpostaviti da je ovakav rezultat posledica toga što je zamenica raspoređena ispred broja, a da se sve što sledi – nepromenjen broj i pridev i imenica u genitivu, shvata kao celina koja je nepromenljiva. Takođe, dobijeno je da se ponuđenih 17 tipova statistički značajno razlikuju ($p = 0.00$) u pogledu procenjivane adekvatnosti (gramatičke prihvatljivosti).

Tabela 3. Prosečan rang svih konstrukcija

Konstrukcija	Prosečan rang
NumDat+AdjDat+NDat	8.68
ProNDat+Num+AdjDat+NDat	10.40
ProNDat+Num+NDat	10.38
ProNDat+NumDat+NDat	8.95
ProNDat+Num+NGen	9.70
NumDat+AdjDat+NGen	6.91
NumDat+NDat	8.96
ProNDat+NumDat+AdjDat+NGen	7.23
ProNDat+NumDat+NGen	7.13
Num+AdjDat+NGen	8.04
ProNDat+Num+AdjGen+NGen	11.08

NumDat+NGen	7.03
Num+AdjDat+NDat	10.26
ProNDat+NumDat+AdjDat+NDat	8.84
Num+NGen	10.55
Num+NDat	9.49
ProNGen+Num+AdjGen+NGen	9.40

Konstrukcije s brojem i imenicom

U prvom delu upitnika dobijeno je da su dve najčešće korišćene konstrukcije Num+NGen (*pet kompanija*) i Num+NDat (*pet kompanijama*), koje su bile ponuđene i na skalama procene. U građi su pronađena tri oblika „promene” osnovnog broja pet: *petorma*, *petima*, *petrima* (tabela 4, 3(a)). Ostale konstrukcije su znatno manje frekventne, a u građi su pronađena opisna rešenja (*kojih je bilo pet*), zamena osnovnog broja zbirnim (*petoro*) ili zbirnom imenicom (*petorici*, *petorki*). Takođe, pronađeni su odgovori u kojima je broj pet zapisan cifrom (5) ili zamenjen rednim brojem (*petoj*, *petim*), kao i konstrukcija sa Num+NGen, verovatno shvaćena kao instrumental oruđa, a ne dativ (*suprotstavio se sa pet tačaka*).

Tabela 4. Konstrukcije Num+N: (a) odgovori ispitanika u prvom delu upitnika; (b) prosečan rang u drugom delu upitnika

Konstrukcija	(a) Broj odgovora u prvom delu upitnika	(b) Prosečan rang
1. Num+NGen	208/440	2.85
2. Num+NDat	150/440	2.65
3. NumDat+NDat	48/440	2.48
4. NumDat+NGen	0/440	2.02

Analizom konstrukcija s brojem i imenicom iz drugog dela upitnika na skalama procene dobijena je statistički značajna razlika ($p = 0.000$). Gramatički najprihvatljivijom ocenjena je konstrukcija u kojoj je broj u osnovnom obliku, a imenica u genitivu (tabela 4, 1(b)). Takođe, utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika između dveju najbolje ocenjenih konstrukcija ($p = 0.005$). To što je konstrukcija u kojoj je broj nepromenjen, a imenica u genitivu ocenjena gramatički najprihvatljivijom, verovatno je posledica toga što je konstrukcija shvaćena kao nepromenljiva u celini. To što je konstrukcija sa imenicom u dativu ocenjena kao gramatički manje prihvatljiva u odnosu na konstrukciju sa imenicom u genitivu, a u situacijama u kojima postoji bar jedan determinator ispred broja –

obrnuto (tabele 5 i 7), u skladu je sa pretpostavkom da brojnost determinatora i njihova raspoređenost ispred broja povećavaju mogućnost da se oni nađu u dativu.

Konstrukcije sa zamenicom, brojem i imenicom

Najfrekventnije konstrukcije su ProNDat+Num+NDat (npr. *tim pet kompanijama*), ProNDat+Num+NGen (*tim pet kompanija*) i ProNGen+Num+NGen (*tih pet kompanija*). Četvrta po frekventnosti je konstrukcija u kojoj se javlja neki oblik promene broja – a tada su i ostali članovi konstrukcije u dativu: *tim petormal/petimal/petrima kompanijama*. Sve druge konstrukcije znatno su manje zastupljene: opisno rešenje, tj. odnosna rečenica (*najuspešnijim atletičarkama kojih je bilo pet*), varijante sa zbirnim brojem umesto osnovnog (*našim petoro atletičarkama, vašim petoro komšinica* i sl.), broj pet zapisan cifrom, te slučajevi u kojima je broj u osnovnom obliku, zamenica u genitivu, a imenica u dativu, ili zamenica u dativu, a imenica u genitivu.

Tabela 5. Konstrukcije ProN+Num+N: odgovori ispitanika i prosečan rang (crticom je označeno da data konstrukcija nije procenjivana)

Konstrukcija	(a) Broj odgovora	(b) Rang
1. ProNDat+Num+NDat	159/440	2.78
2. ProNDat+Num+NGen	114/440	2.63
3. ProNGen+Num+NGen	78/440	-
4. ProNDat+NumDat+NDat	50/440	2.50
5. ProNDat+NumDat+NGen	0/440	2.08

Na osnovu analize iz drugog dela upitnika utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika između ocena dobijenih na skalama procene ($p = 0.000$). Najprihvatljiviji je onaj tip konstrukcije u kojem su zamenica i imenica u dativu, a broj nepromenjen. Ovim se potvrđuje pretpostavka da će se determinator koji je raspoređen ispred broja najčešće naći u dativu, kao i to da veći broj determinatora povećava verovatnoću da se svi članovi konstrukcije, osim broja, nađu u dativu.

Konstrukcije s brojem, pridevom i imenicom

Prilikom formiranja upitnika došlo je do tehničke greške, jer je u dva slučaja u prvom delu upitnika zamenjen redosled broja i prideva, što je prilikom analize uzeto u obzir.

Za konstrukciju Num+Adj+N prikupljeno je ukupno 352 odgovora (osam primera sa istom rekcijom, 44 ispitanika). Najviše je primera tipa Num+AdjGen+NGen (*akcije ovog preduzeća pripale su pet stranih*

kompanija), zatim Num+AdjDat+NDat (*akcije ovog preduzeća pripale su pet stranim kompanijama*). Treća po zastupljenosti je konstrukcija u kojoj se javlja neka vrsta promene broja (*petorma, petima, petrima*). Ostale konstrukcije su znatno manje prisutne, a javlja se opisna konstrukcija (...*kojih je bilo pet*), zamena osnovnog broja zbirnim i konstrukcija Num+AdjDat+NGen. Ostali primeri su sporadični (tabela 6, a1).

Za konstrukciju tipa Adj+Num+N prikupljeno je 88 odgovora (dva primera, 44 ispitanika), a najfrekventniji odgovori su AdjDat+Num+NDat (*stranim pet kompanijama*), AdjDat+Num+NGen (*stranim pet kompanija*) i AdjGen+Num+NGen (*stranih pet kompanija*). Konstrukcije u kojima se javlja neka forma promenjenog broja četvrte su po zastupljenosti (tabela 6, a2).

Tabela 6. Konstrukcije Num+Adj+N: odgovori ispitanika i prosečan rang (crticom je označeno da data konstrukcija nije procenjivana)

	(a) Broj odgovora		(b) Prosečan rang
	a1	a2	
1. Num+AdjDat+NDat	122/352	27/88	2.95
2. Num+AdjGen+NGen	147/352	21/88	-
3. NumDat+AdjDat+NDat	36/352	10/88	2.54
4. Num+AdjDat+NGen	3/352	23/88	2.40
5. NumDat+AdjDat+NGen	0	0	2.12

Analizom podataka dobijenih sa skala procene utvrđeno je da se konstrukcije statistički značajno razlikuju ($p = 0.000$). Kao gramatički najprihvatljivija, ocenjena je konstrukcija u kojoj je broj nepromenjen (tabela 6, (b)), a pridev i imenica u dativu (*akcije ovog preduzeća pripale su pet stranim kompanijama*). Međutim, konstrukcija u kojoj je broj u osnovnom obliku, a pridev i imenica u genitivu nije bila ponuđena, a u prvom delu upitnika je to najfrekventniji odgovor (tabela 6, (a)). To što je u ovoj situaciji konstrukcija sa determinatorima u genitivu frekventnija u odnosu na konstrukciju sa determinatorima u dativu, a u konstrukcijama ProN+Num+N obrnuto, verovatno je posledica različite raspoređenosti determinatora u odnosu na broj, i u skladu je sa pretpostavkom da će dativ biti zastupljeniji onda kada je determinator raspoređen ispred broja.

Konstrukcije sa zamenicom, brojem, pridevom i imenicom

Najfrekventnije konstrukcije su ProNDat+Num+AdjDat+NDat (*tim pet stranim kompanijama*), ProNDat+Num+AdjGen+NGen (*tim pet stranih kompanija*) i ProNGen+Num+AdjGen+NGen (*tih pet stranih*

kompanija). Konstrukcije s nekim oblikom promenjenog broja četvrte su po frekventnosti, dok su ostale konstrukcije (opisna, ProNDat+Num++AdjGen+NDat, ProNDat+Num+AdjDat+NGen i dr.) znatno manje zastupljene.

Tabela 7. Konstrukcije ProN+Num+Adj+N: odgovori ispitanika i prosečan rang

Konstrukcija	(a) Broj odgovora	(b) Prosečan rang
1. ProNDat+Num+AdjGen+NGen	107/440	3.49
2. ProNDat+Num+AdjDat+NDat	155/440	3.28
3. ProNGen+Num+AdjGen+NGen	80/440	3.02
4. ProNDat+NumDat+AdjD+NDat	46/440	2.83
5. ProNDat+NumDat+AdjGen+NGen	1/440	2.38

Statistička analiza je pokazala da između ocenjivanih konstrukcija na skalama procene postoji statistički značajna razlika ($p = 0.000$) i da je najadekvatnije ocenjena konstrukcija u kojoj je zamenica u dativu, broj nepromenjen, a pridev i imenica u genitivu, koja je pri tom ocenjena najvišom prosečnom ocenom od svih ponuđenih konstrukcija (tabela 7, (b)). Međutim, u prvom delu upitnika (tabela 7, (a)), po broju odgovora najfrekventnija je konstrukcija u kojoj je broj nepromenjen, a svi ostali članovi konstrukcije u dativu, dok je konstrukcija ProNDat+Num++AdjGen+NGen druga po frekventnosti odgovora. To što u ovom slučaju ne postoji saglasnost između dvaju delova upitnika, verovatno je posledica toga što ispitanicima, kada vide već ponuđenu konstrukciju, ona može delovati intuitivno prihvatljivo, iako je se nisu setili dok su samostalno popunjavali prvi deo upitnika.

Tabela 8. Poređenje konstrukcija kod kojih su svi članovi konstrukcije u dativu: broj odgovora i prosečan rang

Konstrukcija	(a) Broj odgovora	(b) Prosečan rang
ProNDat+NumDat+NDat	50/440	2.54
NumDat+NDat	48/440	2.51
ProNDat+NumDat+AdjD+NDat	4/440	2.48
NumDat+AdjDat+NDat	46/440	2.47

Dobijeni podaci takođe pokazuju da postoji statistički značajna razlika između konstrukcije u kojoj je broj nepromenjen, a svi ostali članovi u dativu, i konstrukcije u kojoj je broj nepromenjen, a svi ostali članovi

konstrukcije u genitivu – u tom smislu što je konstrukcija u kojoj su svi članovi u dativu ocenjena kao gramatički prihvatljivija ($p = 0.03$).

Analizirano je i da li postoje razlike između konstrukcija kod kojih su svi članovi konstrukcije, uključujući i broj, u dativu (tabela 8) i između konstrukcija čiji su svi članovi osim broja u dativu (tabela 9).

Nije dobijena statistički značajna razlika između konstrukcija u kojima su svi članovi u dativu ($p = 0.7$).

Tabela 9. Poređenje konstrukcija kod kojih je broj u osnovnom obliku, a svi ostali članovi u dativu: odgovori ispitanika i prosečan rang

Konstrukcija	(a) Broj odgovora	(b) Prosečan rang
ProNDat+Num+AdjDat+NDat	155/440	2.58
ProNDat+Num+NDat	159/440	2.59
Num+AdjDat+NDat	147/352 + 21/88	2.52
Num+NDat	150/440	2.31

Između konstrukcija kod kojih su svi članovi u dativu, a broj nepromenjen, postoji statistički značajna razlika ($p = 0.000$). Kao gramatički najprihvatljivije, ocenjene su konstrukcija s najvećim brojem determinatora i ona u kojoj je determinator raspoređen ispred broja, pa ona u kojoj je determinator raspoređen iza broja i, na kraju, konstrukcija koja se sastoji samo od imenice i broja (tabela 9, (b)). Ovako dobijeni rezultati u skladu su sa pretpostavkom da će kao gramatički prihvatljivije biti ocenjene one konstrukcije u kojima je broj determinatora veći i u kojima je determinator raspoređen ispred broja.

Zaključak

Poređenjem procena različitih konstrukcija s brojem pet u pozicijama u kojima se kao rekcija zahteva bespredložki dativ, ustanovljeno je da je najbolje ocenjena ona konstrukcija u kojoj je broj pet nepromenjen, zamenica – koja je raspoređena ispred broja – u dativu, a pridev i imenica – koji su raspoređeni iza broja – u genitivu. Među odgovorima koje su ispitanici sami dopisivali (predlagali), najfrekventnija je konstrukcija u kojoj su svi članovi u dativu, a broj nepromenjen. Ovakva nesaglasnost verovatno je posledica toga što neki oblici konstrukcije ispitanicima mogu delovati intuitivno prihvatljivo kada vide već ponuđenu konstrukciju, a da je se sami nisu setili.

U svim tipovima rečenica uočeno je da su najbolje ocenjeni i najfrekventniji oni oblici u kojima je broj pet u svom osnovnom obliku. Ipak, izvestan broj promenljivih formi broja (*petorma*, *petima*, *petrima*), ukazuje

na činjenicu da se „promena” broja pet može javiti u situacijama kada treba iskazati značenja bespredložkog dativa. Takođe, mogu se zapaziti i pojedini primeri u kojima se broj zamenjuje zbirnim brojem ili imenicom (*petoro; petorici, petorki*) ili pak opisnom konstrukcijom – odnosnom rečenicom (*kojih je bilo pet*).

Što se tiče determinatora uz broj, oni su ili u genitivu ili u dativu. Determinatori su u genitivu uglavnom u konstrukcijama u kojima se, osim broja, javlja samo imenica. To je verovatno posledica toga što je genitiv množine osnovni oblik svih članova koji stoje uz brojeve veće od četiri. U konstrukcijama sa bar jednim determinatorom koji je raspoređen ispred broja, determinatori su uglavnom u dativu, što potvrđuje pretpostavku da brojnost determinatora i njihova raspoređenost ispred broja povećavaju mogućnost da se oni nađu u dativu.

Literatura

- Belić A. 2006. *Istorija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Soković D. 2002. Promena brojeva 2, 3 i 4 u srpskom jeziku. *Petničke sveske*, 54: 334-337.
- Stanojčić Ž., Popović Lj. 2008. *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike

Stefan Milosavljević

Partitive Phrase with Numbers in Serbian Language with Verbs that Require the Dative without Preposition as a Complementation, Using the Number Five as an Example

Numbers five (*pet*) and onwards are unalterable in the Serbian standard language. Semantic case meaning in which they appear is usually expressed by using the construction: preposition + partitive phrase with numbers in its basic form. However, there are meanings that cannot be expressed in this way, such as some meanings of the dative (without preposition).

This paper deals with mechanisms that are used by native speakers of dialects that constitute the Serbian standard language, in situations in which the unalterable partitive phrase with numbers is supposed to be used in the meaning of the dative without preposition. It has been assumed that partitive phrases with an unalterable number in which there is a larger number of determinators in the dative are more acceptable for the